

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКО- ТУРКМЕНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. Актуальність теми дослідження зумовлена важливим місцем Туркменістану серед українських зовнішньополітичних партнерів й прагненням України розвивати всебічні відносини з цією центральноазійською країною, та визначається доцільністю з'ясування перспективних можливостей подальшого поглиблення взаємовигідних українсько-туркменських зв'язків. У статті здійснено аналіз широкого спектру питань українсько-туркменської взаємодії за часів незалежності, зокрема що стосується політико-економічних аспектів двостороннього співробітництва України та Туркменістану, тенденцій та особливостей розвитку співпраці в різних сферах з урахуванням реального впливу вагомих акторів, які присутні в Центральній Азії. Наведено погляди представників науково-експертного середовища стосовно двостороннього українсько-туркменського діалогу на міждержавному, міжурядовому та міжвідомчому рівнях, їх оцінки щодо підходів до шляхів реалізації національних інтересів України на туркменському напрямі української зовнішньої політики. В роботі акцентовано на послідовних кроках двох держав щодо активізації політичного діалогу, пошуку шляхів нарощування обсягів українсько-туркменської торгівлі в контексті ряду робочих контактів, візитів та зустрічей президентів України та Туркменістану, які відбулися останнім часом.

Підкреслено можливості активізації процесів формування нових підходів щодо довгострокового українсько-туркменського взаємовигідного

* Аспірант кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

співробітництва, включаючи ряд багатосторонніх аспектів стосовно налагодження й розвитку відносин за участі провідних світових держав. В цьому контексті презентовано авторське бачення щодо потенціалу розвитку співпраці України та Туркменістану, а також перспектив забезпечення українських інтересів в рамках українсько-туркменських зв'язків.

Ключові слова: Україна, Туркменістан, співробітництво, конструктивізм, партнерство.

Annotation. *The urgency of the research is specified the important place of Turkmenistan among Ukrainian foreign policy partners and the aspirations of Ukraine to develop comprehensive relations with this Central Asian country, and it is rationale for finding out the perspective opportunities for further deepening the mutually beneficial Ukrainian and Turkmen relations. The article analyzes a wide issues range of Ukrainian- Turkmen cooperation during the period of independence, including political, economic aspects of bilateral cooperation between Ukraine and Turkmenistan, trends and peculiarities of development of cooperation in different fields, taking into account the real influence of the powerful gamers are available in the Central Asia. The views of the representatives of the scientific and expert environment are approved suggest concerning the bilateral Ukrainian-Turkmen dialogue on the intergovernmental and interdepartmental levels, their assessments due to approaches to ways of realizing Ukraine's national interests in the Turkmen direction of Ukrainian foreign policy. The work focuses on the successive steps of the two states to intensify the political dialogue, finding the ways to increase the Ukrainian- Turkmen trade volume in the context of a number of working contacts, visits and meetings of the Presidents of Ukraine and Turkmenistan that had recently taken place. The possibilities of activating the processes of creation new approaches to long-term Ukrainian-Turkmenistan mutually beneficial cooperation are underlined, including a number of multilateral aspects for the*

establishment and development relations with the participation of leading world countries. In this context, the author's vision of the potential for the development of cooperation between Ukraine and Turkmenistan is presented, and also the challenges for Ukrainian interests' assurance within the framework of Ukrainian-Turkmen relations.

Key words: *Ukraine, Turkmenistan, cooperation, constructivism, partnership.*

Аннотация. *Актуальность темы исследования обусловлена важным местом Туркменистана среди украинских внешнеполитических партнеров и стремлением Украины развивать всесторонние отношения с этой центральноазиатской страной, и определяется целесообразностью выяснения перспективных возможностей дальнейшего углубления взаимовыгодных украинско-туркменских связей. В статье осуществлен анализ широкого спектра вопросов украинско-туркменского взаимодействия во времена независимости, в том числе политико-экономических аспектов двустороннего сотрудничества Украины и Туркменистана, тенденций и особенностей развития сотрудничества в различных сферах с учетом реального влияния акторов, которые присутствуют в Центральной Азии. Приведены взгляды представителей научно-экспертной среды относительно двустороннего украинско-туркменского диалога на межгосударственном, межправительственном и межведомственном уровнях, их оценки относительно подходов к путям реализации национальных интересов Украины на туркменском направлении украинской внешней политики. В работе акцентировано на последовательных шагах двух государств по активизации политического диалога, поиску путей наращивания объемов украинско-туркменской торговли в контексте рабочих контактов, визитов и встреч президентов Украины и Туркменистана, которые произошли в последнее время.*

Подчеркнуто возможности активизации процессов формирования новых подходов к долгосрочному украинско-туркменскому взаимовыгодному сотрудничеству, включая ряд многосторонних аспектов по налаживанию и развитию отношений с участием ведущих мировых держав. В этом контексте представлены авторское видение потенциала развития сотрудничества Украины и Туркменистана, а также перспективы обеспечения украинских интересов в рамках украинско-туркменских связей.

Ключевые слова: *Украина, Туркменистан, сотрудничество, конструктивизм, партнерство.*

Постановка проблеми. У період з моменту набуття незалежності і до цього часу, Туркменістан займає важливе місце серед українських зовнішньополітичних партнерів, а українсько-туркменські відносини характеризуються послідовним та системним розвитком діалогу на міждержавному, міжурядовому та міжвідомчому рівнях. Динамічні зміни в Центральній Азії і в світі, які відбуваються в останні роки, зумовлюють науковий інтерес до осмислення можливостей розробки та використання нового конструктивного та прагматичного підходу з боку України щодо формування взаємовигідних зв'язків з Туркменістаном під кутом зору відповідних геополітичних аспектів, зокрема із врахуванням присутності в регіоні провідних світових акторів. Це визначає важливість та актуальність дослідження сучасних тенденцій українсько-туркменської взаємодії в контексті необхідності більш повного забезпечення власних національних інтересів на даному напрямі зовнішньої політики України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різномасштабні питання щодо українсько-туркменських зв'язків за часів незалежності тою чи іншою мірою висвітлюються в публікаціях цілого ряду представників науково-експертного середовища. Серед авторів, які торкаються у своїх роботах тематики, що розглядається, слід згадати таких дослідників та

вчених, як В. Брушко, І. Горобець, Н. Грущинська, М. Дорошко, А. Казанцев, С. Корсунський, В. Кулик, М. Лаумулін, Т. Ляшенко, В. Майко, К. Маркевич, А. Мартинов, Н. Мхитарян, В. Омельченко, Р. Опімах, Б. Парахонський, В. Перебийніс, Г. Перепелиця, В. Поворозник, В. Саприкін, Р. Сирінський, Л. Чекаленко, О. Шандро, С. Шергін та ін.

Мета статі – проаналізувати питання українсько-туркменської взаємодії, з'ясувати потенціал розвитку співпраці України та Туркменістану й перспективні можливості поглиблення українсько-туркменських зв'язків.

Виклад основного матеріалу. Україна та Туркменістан є традиційно дружніми партнерами, відносини яких засновані на принципах взаємної поваги та рівноправного співробітництва, характеризуються послідовним і системним розвитком рівноправного та конструктивного діалогу на всіх рівнях з усього комплексу питань, які мають взаємний інтерес.

Дипломатичні відносини між обома країнами були встановлені 10 жовтня 1992 року під час офіційного візиту Президента України Л. Кравчука до Ашгабада. Тоді ж був підписаний і базовий міждержавний Договір про дружбу і співробітництво [1, с. 115]. Цілу низку двосторонніх домовленостей було підписано в лютому 1993 року під час візиту до Туркменістану прем'єр-міністра України Л. Кучми. У листопаді 1994 року під час візиту Президента України до Туркменістану було підписано ряд міжурядових угод, зокрема про вільну торгівлю та виробничу кооперацію. Президент Туркменістану С. Ніязов вперше здійснив робочий візит до України 19-20 січня 1995 року, під час якого, серед іншого, розглядалися питання постачання газу в Україну [1, с. 116].

В 1995 році відкрито посольства України та Туркменістану [2]. Українська вчена Т. Ляшенко зауважувала про те, що спочатку українська дипломатія не приділяла належної уваги щодо центральноазійського регіону. Однак необхідність диверсифікації джерел енергопоставок обумовила налагодження торгово-економічних відносин спочатку з

Туркменістаном, а далі з Казахстаном та Узбекистаном. Свою роль в активізації зв'язків з регіоном зіграла і можливість вести бартерну торгівлю [3, с. 204-205].

Однією з сходинок в українсько-туркменській співпраці виглядає залучення іранської сторони. У квітні 1995 року керівники зовнішньополітичних відомств України, Туркменістану та Ірану підписали меморандум про співробітництво, в якому передбачалося розширення кооперації та співробітництва на тристоронній основі. Було узгоджено нову модель взаєморозрахунків, згідно з якою Україна постачає до Ірану мінеральні добрива, металовироби, продукцію машинобудування, здійснює роботи щодо модернізації металургійних комбінатів Ірану, а Іран у свою чергу розраховується за поставки туркменського газу в Україну [3, с. 243].

В січні 1998 року у Туркменістані в черговий раз побував з офіційним візитом український Президент Л. Кучма. Обидві країни підписали низку двосторонніх документів, зокрема Декларацію про подальший розвиток співробітництва. Новий поштовх українсько-туркменському співробітництву надав грудневий 1998 року робочий візит Л. Кучми до Ашгабаду, під час якого було укладено контракт між українською компанією «Нафтогаз України» та туркменською корпорацією «Туркменнафтогаз» про постачання в Україну природного газу на суму 720 млн дол. США, а також було прийнято спільне рішення щодо будівництва і фінансування ряду важливих об'єктів у Туркменістані [1, с. 116]. Українські спеціалісти брали участь у будівництві залізниць у Туркменістані, будівництві газопроводу Казанджик – Кизил-Арват [3, с. 243].

В 1998 році був розроблений план доставки каспійської нафти через Україну (танкерами до Одеси, а далі нафтопроводом Одеса-Броди з подальшим виходом на польський кордон). Даний нафтопровід, як ділянка системи поставок з Азербайджану, Туркменістану, а далі Казахстану,

розглядався саме як інструмент утвердження України в ролі регіональної держави [3, с. 203-204].

Слід акцентувати, що українсько-туркменська взаємодія в 90-х роках характеризувалася активною розбудовою договірно-правової бази співробітництва, підписані міждержавні та міжурядові документи визначили принципові засади та механізми розвитку двосторонніх відносин у зовнішньополітичній сфері, економіці, торгівлі, освіті, науці тощо. На цьому етапі міжнародної взаємодії України та Туркменістану було започатковано розробку концептуальних підходів до взаємної співпраці на середньострокову та довгострокову перспективу.

В колективній монографії «Центральна Азія: геостратегічний аналіз та перспективні можливості для України» акцентовано на значному успіху української дипломатії в той час - прориві в українсько-туркменських відносинах, досягнутих під час робочого візиту Президента Л. Кучми до Туркменістану 4-5 жовтня 2000 року, який закінчився підписанням важливої угоди про поставки туркменського газу в Україну на 2000-2001 роки [1, с. 116]. Серед важливих двосторонніх українсько-туркменських документів, укладених на початку 2000-х років, можна відзначити Договір між Україною й Туркменістаном про довгострокове торгово-економічне співробітництво на 2001-2010 роки (від 14 травня 2001 року) [4] та Угоду між Україною й Туркменістаном про подальший розвиток міждержавних відносин (від 29 квітня 2002 року) [5].

До 2003 року Україна закуповувала значні обсяги туркменського газу. Ситуація змінилася, коли Росія перекупила усі обсяги газу у Туркменістану, а вже у 2004 році була створена компанія «РосУкрЕнерго», яка в перспективі стала посередником у постачанні газу в Україну з Росії. Шляхом такої двоходової комбінації Україна почала отримувати туркменський газ у вигляді російського. Український експерт М. Гончар наголошує, що таким чином Україна втратила туркменський газ. Але за зривом прямих українсько-туркменських газових відносин у середині

минулого десятиліття стояла Росія. Це можна назвати початком прихованої війни проти України» [6]. В свою чергу, українські дослідники К. Маркевич та В. Омельченко пишуть про намір України в 2005 році диверсифікувати імпорту природного газу та небажання Росії надавати дозвіл для транспортування блакитного палива її територією до України з Туркменістану [7, с. 77].

Експерти Центру досліджень проблем громадянського суспільства, в аналітичній доповіді, присвяченій українським перспективам в Центральній Азії, відмічали офіційний візит тодішнього Президента України В. Ющенка до Туркменістану (22-23 березня 2005 року), в ході якого обговорювався ряд питань, насамперед щодо подальшого співробітництва двох країн у паливно-енергетичній сфері. Підкреслювалося, що за результатами візиту було прийнято рішення стосовно підвищення статусу Спільної комісії – від міжурядової до міждержавної [8]. В роботі, серед іншого, одночасно зауважувалося на тому, що в Туркменістані політичні й економічні позиції Москви на той час було серйозно послаблено та Росія має намір активізуватися щодо протидії реалізації каспійських та китайських трубопровідних проєктів, що йдуть в обхід території РФ [8].

В контексті актуальності питання пошуку альтернативних шляхів постачання туркменських енергоносіїв до України, слід навести слова Президента Туркменістану Г. Бердымухамедова, який в 2007 році заявив, що досягнення домовленостей про будівництво Прикаспійського газопроводу не знімає з порядку денного питання про участь Туркменістану у можливому проєкті Транскаспійського газопроводу (по дну Каспія в обхід Росії) [9]. Цієї теми торкалася в своїй роботі й українська вчена Н. Мхитарян, акцентуючи на відсутності гарантій, що Туркменістан та Казахстан і в подальшому відмовлятимуться від участі в Транскаспійському проєкті, а пошук можливостей забезпечення диверсифікації шляхів транспортування енергоносіїв до країн Європи та

Азійсько–Тихоокеанського регіону спонукатиме їх до створення ефективного механізму забезпечення національних інтересів країн–постачальників енергосировини [10, с. 92].

Н. Мхитарян наголошувала: «Україна як країна, що має обмежені власні енергоресурси, зацікавлена у диверсифікації джерел енергопостачання та проходженні шляхів транспортування енергоносіїв її територією. Країни Каспійсько–центральноазійського регіону становлять для неї у цьому сенсі неабиякий інтерес» [10, с. 95]. Наводячи думку аналітиків, авторка в 2008 році писала, що, внаслідок ціни російського газу для нашої країни вище за ринкову, в Україні залишається одне джерело постачання газу – країни Каспійсько–центральноазійського регіону [10, с. 97], а в контексті потреби розробки та впровадження ефективної політики співробітництва, акцентувала на такому елементі її економічної складової, як активна участь у розробці нафтогазових родовищ безпосередньо на території Туркменістану, нарощування поставок українського нафтовидобувного обладнання та устаткування, участь у розбудові транспортної інфраструктури тощо [10, с. 99, 100].

Серед експертних думок щодо перспектив поставок туркменського газу до нашої країни, привертає увагу позиція казахського вченого М. Лаумуліна, а саме: «Україна не зможе без Росії отримувати туркменський газ, тим більше що з 2007 «Газпром» збирається закуповувати весь його обсяг, що експортується [11, с. 94]. На нашу думку, висловлена теза щодо можливостей України виглядає, сьогодні, спірною і має дискусійний характер, зокрема крізь призму потенціалу практичної реалізації ідеї прокладання Транскаспійських трубопроводів, виходячи із сучасних реалій розвитку геополітичної ситуації навколо Каспійського регіону.

Оцінюючи рівень та обсяги українсько-туркменського торгово-економічного співробітництва у другій половині 2000-х років, можна навести дані російського вченого А. Казанцева, який посилаючись на інформацію ЦРУ США [12], зазначав, що в 2006 році Україна була

основною країною по експорту Туркменістану, посідаючи перше місце з часткою поставок в розмірі 47,7%, а по туркменському імпорту посідала третє місце з часткою в 9,1% [13, С. 33]. Говорячи про інтереси і пріоритети країн Центральної Азії в 2007–2008 році, автор відмічає Україну, як одного з основних партнерів Туркменістану в економічній сфері, поруч з Росією, ЕС, США та Китаєм [13, С. 36]. Важливим аспектом співробітництва було активне залучення українських будівельних компаній до будівництва газокompресорних станцій, газотранспортних мереж, нафтопроводів [14]. Серед іншого, українські спеціалісти збудували залізничний міст через річку Амудар'я та надавали сприяння Туркменістану у будівництві газопроводу «Схід-Зах», який з'єднує великі газові родовища країни із узбережжям Каспійського моря [15]. При цьому, слід зауважити, що в той час відмічалось різке загострення конкуренції між провідними компаніями світу за участь у широкомасштабних інвестиційних проектах на туркменському ринку, які ініційовано керівництвом Туркменістану [14].

В колективній монографії «Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку» зазначається, що в ході зустрічей президентів В. Ющенко та Г. Бердимухамедова на саміті НАТО в Бухаресті 2–4 квітня 2008 року та 6 червня 2008 року під час форуму СНД у Санкт–Петербурзі обговорювалися актуальні питання двосторонніх відносин, зокрема й непорозуміння між туркменською стороною та українськими будівельними компаніями, що виникло на початку 2008 року (питання будівництва та завершення спорудження декількох об'єктів). Разом з тим, Г. Бердимухамедов відзначив чималий внесок України у розбудову інфраструктури паливно–енергетичного комплексу його держави [16, с. 621].

На наш погляд, на загальному фоні українсько-туркменської взаємодії в той період, необхідно зацентувати на масштабному підході,

продемонстрованому в 2008 році з боку МЗС України щодо здійснення ефективної зовнішньої політики нашої країни, в тому числі і на туркменському напрямку. Зокрема, з метою захисту українських інтересів перед диппредставництвом України в Туркменістані та іншими диппредставництвами в ключових країнах-постачальниках, транзитерах та споживачах енергоносіїв, було поставлене відповідне завдання щодо запровадження системних і комплексних заходів з реалізації Енергетичної стратегії України, Програми диверсифікації джерел постачання нафти в Україну на період до 2015 року, а також Плану заходів з реалізації проекту розвитку Євро-Азіатського нафтотранспортного коридору [17, с. 31].

У другому десятилітті ХХІ ст. відмічається певна трансформація українсько-туркменських зв'язків, пов'язана, у тому числі, із рядом аспектів кон'юнктурних змін у міжнародній політиці, позиціями провідних світових акторів тощо. Зокрема, Т. Ляшенко наводить думку Р. Сирінського [18], який в 2010 році писав: «Сьогоднішній стан українсько-туркменських відносин вимагає активізації дій на цьому важливому напрямку. «Як «позитивний виклик» Україні слід сприймати передусім бажання Туркменістану (як і іншим країнам центральноазійського регіону) підвищити свою конкурентоспроможність і перетворитися з пострадянських «сировинних придатків» на країни з високорозвиненою промисловістю, що передбачатиме зменшення у їх експорті частки продукції з низьким ступенем обробки» [3, с. 248]. Центральна Азія становить суттєвий інтерес для України з точки зору енергетичних можливостей. Тому пріоритетними для Києва є відносини з Туркменістаном, Казахстаном та Узбекистаном. На жаль, традиційні моделі організації такої співпраці, що діяли в 1991-2004 роках були зруйновані. Починаючи з 2010 року, Україна намагається налагодити взаємодію з Туркменістаном, але нині стикається з потужною конкуренцією не лише з боку Росії, а й Китаю, Ірану та ЄС, відмічали українські експерти І. Горобець та А. Мартинов [19, с. 49]. Український

вчений С. Шергін акцентував на тому, що з метою подальшої інтеграції у світове співтовариство, а також зважаючи на наявні сприятливі можливості, Туркменістан вибудовує конструктивну взаємодію з розвиненими країнами і тими, що швидко розвиваються [20, с. 42]. Автор робить висновок, що зовнішня політика Туркменістану спрямована на те, щоб забезпечити собі вигідне становище в євразійській суперсистемі міжнародних відносин у довгостроковій перспективі [20, с. 43].

На тому етапі, українсько-туркменські відносини характеризувалися високим рівнем взаємодії та вельми інтенсивним політичним діалогом на всіх рівнях. У вересні 2011 року відбувся офіційний візит Президента України в Туркменістан, у березні 2012 року – державний візит Президента Туркменістану в Україну, в грудні 2012 року відбулася зустріч президентів двох країн у рамках засідання Ради глав держав СНД. На постійній основі проводилися зустрічі міністрів закордонних справ України та Туркменістану. Серед ключових підписаних документів - Міждержавна Програма торгово-економічного співробітництва між Україною та Туркменістаном на 2012-2015 роки [21].

У щорічнику «Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» зазначалося, що, відповідно до основного стратегічного завдання українського Уряду в цей період, яке було пов'язане з пошуком альтернативних російським джерел забезпечення України енергоносіями, однією з ключових країн для нашої держави був визначений Туркменістан [22, с. 310]. Автори цього видання, в контексті державного візиту тодішнього Президента України до Туркменістану 12–14 лютого 2013 року, відмічали, що попри значну кількість підписаних документів, їх утілення, а отже, й забезпечення національних інтересів, залежатиме від політичної волі українського керівництва, а також політики держав контрагентів, зокрема РФ [22, с. 311; 313].

Двостороні відносини України та Туркменістану у 2014 році відзначилися рядом політичних контактів, зокрема 6-7 червня 2014 року

глава зовнішньополітичного відомства Туркменістану Р. Мередов взяв участь в інавгурації Президента України П. Порошенка, 22 вересня 2014 року в рамках 69-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН міністри закордонних справ обмінялися думками з широкого кола питань двостороннього співробітництва [23]. Як одні з найважливіших подій українсько-туркменських відносин, в МЗС України розглядається робочий візит до Туркменістану Міністра закордонних справ України П. Клімкина, 03 листопада 2014 року, та візит заступника Голови Кабінету Міністрів, Міністра закордонних справ Туркменістану Р. Мередова до України, 26-27 березня 2015 року [21]. Певні аспекти двосторонніх українсько-туркменських зв'язків відображено в 2015 році фахівцями Дипломатичної академії України. Зокрема, С. Шергін, акцентуючи на тому, що Україна і Туркменістан об'єктивно зацікавлені в розвитку двосторонніх торгово-економічних відносин, серед стримуючих факторів і проблем, які існували на шляху цього розвитку, вказав російську монополію на постачання туркменських енергоносіїв в Україну та Європу [24, с. 16-17]. Л. Чекаленко, яка наголошує, що відносинам з Туркменістаном Україна приділяє особливу увагу, оскільки в них закладено низку стратегічних важелів, зокрема і альтернатива джерел постачання газу [25, с. 325], також пише: «Перспективними напрямками співробітництва України і Туркменістану вбачається продаж українських труб, газоперекачувальних агрегатів, устаткування для заміни ізоляційного покриття на газопроводах, а також реалізація програм з капітального ремонту та реконструкції газотранспортної системи Туркменістану. Розгортається співпраця «Нафтогазу України» з держконцерном «Туркменнафта», першим етапом якої можна розглядати надання сервісних послуг у нафтогазовій сфері на заході Туркменістану - участь у розробці покладів Корпедже. Українські спеціалісти вели розвідувальні роботи в газonosних регіонах і будують розвідувальні свердловини в рамках геологічних завдань ГК «Туркменнафта» [23].

М. Гончар, в 2015 році, констатував, що проблемою в питанні забезпечення України туркменським газом залишається транспортування, й в той час з Туркменістану газ в Україну можна було поставити лише через територію Росії. Автор підкреслював: «Заяви та обіцянки українських політиків щодо туркменського газу за період з 2008 року так і не були реалізовані» [6]. Надзвичайний та Повноважний Посол України в Туркменістані В. Шевальов, в своєму інтерв'ю в 2016 році, наголошуючи, що Туркменістан – один з наших важливіших торгових партнерів в Центральній Азії, зазначав, що в Туркменістані успішно працюють українські будівельні компанії, що разом з туркменськими колегами споруджують ряд масштабних інфраструктурних об'єктів [2].

В контексті наявних стратегічних завдань на туркменському напрямі зовнішньої політики України, певним аналітичним базисом для формування платформи практичних дій виглядає позиція українських експертів В. Брушка та О. Шандра, які пишуть: «Туркменістан володіє одними з найбільших запасів вуглеводнів в Центральній Азії. За оцінками міжнародних експертів, його сировинні ресурси складають 45,44 млрд. тонн умовного палива. Запаси природного газу країни займають 4 місце у світі. Відповідно до Програми розвитку нафтогазової промисловості Туркменістану планується в 2030 році довести річний видобуток природного газу до 250 млрд. куб., нафти – до 110 млн. тн. На порядку денному – інтенсивне освоєння родовищ в туркменському секторі Каспію. Відповідно до «Концепції розвитку електроенергетичної галузі Туркменістану в 2013-2020 роках» планується будівництво 14 газотурбінних електростанцій. У рамках «Програми Президента Туркменістану з перетворення соціально-економічних умов життя населення сіл, селищ, міст в етрапах і етрапських центрів до 2020 року» передбачена електрифікація навіть найвіддаленіших куточків країни, реконструкція розподільних мереж, трансформаторних підстанцій в селах, селищах, етрапських центрах. Передбачено будівництво більше 24 тис. км

ЛЕП в сільській глибинці. Можливостями для України є: вироблення єдиної з туркменською стороною позиції щодо участі української сторони у розробці газових родовищ Туркменістану, а також постачання вітчизняного енергетичного устаткування для туркменських газопровідних проектів (газокомпресорні станції, устаткування для трубопроводів, інше); участь в реалізації проекту будівництва газопроводу ТАПІ, а також інших інфраструктурних проектів; вироблення єдиної з туркменською стороною позиції з питань модернізації туркменських об'єктів енергетики (зокрема, постачання енергетичного обладнання, труб, продукції енергетичного машинобудування); надання інжинірингових послуг при будівництві енергооб'єктів Туркменістану; досягнення домовленостей щодо постачання в Україну енергопродуктів з більшою глибиною переробки; вироблення єдиної позиції з Туркменістаном, країнами Прибалтики та Скандинавією щодо транспортування туркменських нафтопродуктів через територію України до згаданих регіонів» [26, с. 151-152].

Говорячи про стратегічне завдання України у Каспійському регіоні, зокрема у відносинах з Туркменістаном, автори акцентують на необхідності активного просування власних диверсифікаційних проектів задля забезпечення енергетичної безпеки та підсилення геополітичних позицій України в регіоні. Україна повинна взяти курс на лідерство у транзитному транспортуванні енергоносіїв за рахунок капіталізації свого вигідного географічного розташування. Перспективним для української нафтопереробної галузі є входження прикаспійських країн на українські нафтопереробні ринки та участь у модернізації НПЗ для переробки каспійської нафти. Україна має приєднуватися до європейських проектів транзиту блакитного палива з країн Центральної Азії в обхід Росії. Пріоритетом для України стає створення особливих відносин із Казахстаном, Туркменістаном, Азербайджаном (та Грузією) в нафтогазовій сфері, маючи за мету створення євразійських транспортних коридорів. Україна має активно просувати проект «Одеса-Броди-Плоцьк», успішність

якого залежить в першу чергу від конкретних кроків української сторони. Одним із найперспективніших шляхів диверсифікації постачання газу в Україну є побудова терміналів зрідженого природного газу, зокрема транспортування морським транспортом з країн Каспійського регіону [26, с. 153].

Український експерт Н. Грущинська, в контексті розвитку співпраці України та Туркменістану, висловлюється щодо можливості приєднання України до зовнішньополітичних заходів США та ЄС стосовно Туркменістану та Ірану, що дозволить в майбутньому стати учасником міжнародних енергетичних проєктів, пов'язаних з експортом енергоносіїв з цих країн, на вигідних для України умовах [27, с. 29-30].

На сьогодні, рівень співпраці України з Туркменістаном, зокрема в торгово-економічній сфері, значно знизився, у порівнянні з попереднім періодом часів незалежності, що багатою мірою пояснюється перешкодами на шляху руху товарів між Україною та Туркменістаном, які штучно створюються з боку РФ. Зважаючи на цю обставину, останнім часом, Україна поступово робить послідовні кроки з метою виходу із ситуації, що склалася, в тому числі активізується українсько-туркменський політичний діалог, спрямований на нарощування різнорівневої взаємодії з Туркменістаном. Зокрема, у жовтні 2015 року відбувся офіційний візит Президента України П. Порошенка до Туркменістану, під час якого глави держав підтвердили спільну зацікавленість у подальшому розвитку співробітництва на основі довіри, взаємоповаги, відкритості та обопільної вигоди. Сторони висловилися щодо необхідності подальшого посилення політичного діалогу на вищому рівні, поглиблення співпраці у торгово-економічній, енергетичній, фінансовій, науково-технічній, культурно-гуманітарній та інших сферах. Президенти України та Туркменістану підтвердили намір активізувати взаємовигідне співробітництво на світовій арені та підкреслили необхідність координації зусиль і підтримки в рамках універсальних та регіональних організацій, членами яких є Україна та

Туркменістан. Лідери обох країн відзначили необхідність розширення двосторонньої і багатосторонньої взаємодії із забезпечення регіональної безпеки і стабільності та підтвердили взаємне прагнення до забезпечення постійного зростання обсягів двосторонньої торгівлі, диверсифікації її структури, розвитку довгострокових форм економічного співробітництва тощо [28]. У рамках переговорів обговорювалося також питання участі нашої країни у створенні трансконтинентального транспортного коридору [29, с. 21]. Показовою є і зустріч Прем'єр-міністра України В. Гройсмана з Послами Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, в жовтні 2016 року, під час якої очільник українського уряду підкреслив, що для України стратегічно важливо поліпшити взаємодію з країнами Центральної Азії [30]. 14 лютого 2017 року П. Порошенко провів телефонну розмову з Г. Бердимухамедовим, під час якої сторони обговорили шляхи активізації політичного діалогу між двома країнами, питання активізації економічного двостороннього співробітництва, зокрема залучення українських компаній до реалізації інфраструктурних проектів в Туркменістані [31].

Зовнішньополітична активність керівництва нашої держави переконливо свідчить про розуміння важливості подальшого поглиблення конструктивного партнерства, реалізації наявного потенціалу та перспективних можливостей співробітництва України з Туркменістаном. Відтак, слід констатувати, що Україна зберігає націленість на розвиток та зміцнення взаємовигідних відносин з Туркменістаном, пошук та знаходження нових форм плідної співпраці, виходячи насамперед з визначених зовнішньополітичних пріоритетів з метою забезпечення власних національних інтересів.

Ретроспективний аналіз двосторонньої торгівлі України та Туркменістану свідчить про злети та падіння в цій сфері, зокрема, що стосується торгівлі товарами. В період з початку 2000-х років до сьогодні, піковим був 2008 рік, коли сумарний обсяг експортно-імпортних товарних

операцій між Україною та Туркменістаном сягнув 6008,5 млн. дол. США, після чого спостерігалась переважна тенденція зниження даного показника, який в 2017 році дорівнював лише 151,4 млн. дол. США [32]. Не в останню чергу це відбулося внаслідок політики РФ та створених перешкод на шляху ефективної реалізації раніше виписаних механізмів торгово-економічного співробітництва України та Туркменістану. З урахуванням наведеної статистики, вкрай актуальним, на наш погляд, постає завдання щодо пошуку та здійснення нових підходів в рамках зовнішньополітичної стратегії України на центральноазійському напрямі, які б спиралися на загальне бачення геополітичної ситуації в Центральній Азії з урахуванням гео економічних аспектів, інтересів й відповідних дій провідних світових акторів.

Висновки. В ході еволюційного процесу розвитку українсько-туркменських зв'язків за часів незалежності реалізовано цілий комплекс політико-дипломатичних та економічних ініціатив України, в рамках двосторонніх відносин системно вирішено багато злободених питань. На наш погляд, на часі актуальним є застосування нових підходів в українській зовнішній політиці на центральноазійському напрямі з урахуванням особливостей глобалізованого світу, і в цьому контексті успішний розвиток співпраці України з Туркменістаном бачиться в залежності не лише від українсько-туркменського діалогу, але і від здатності української сторони відстоювати свої позиції шляхом ефективної взаємодії з ключовими світовими акторами, які присутні в регіоні Центральної Азії. Сучасна українська зовнішня політика, серед іншого, може використовувати неординарні механізми формування моделей співробітництва коопераційно-інтеграційного характеру, зокрема, спираючись на потенціал партнерства України з США та КНР, які є потужними гравцями в Центральній Азії. За нашим переконанням, Україна має достатні шанси увійти до числа учасників багатосторонніх коопераційних процесів на туркменських теренах, в новій якості

інтегруючись у складну мозаїку міжнародних відносин в центральнопівденноазійському регіоні.

Отже, ґрунтуючись на прагненні України щодо подальшого розвитку відносин з Туркменістаном, та зважаючи на геополітичні реалії, на нашу думку, сьогодні існує чітка перспектива та передумови для більш повного забезпечення українських інтересів в рамках українсько-туркменських зв'язків, побудованих на основі конструктивізму, прагматизму та партнерства.

Список використаних джерел

1. Парахонський Б. Центральна Азія: геостратегічний аналіз та перспективні можливості для України: монографія / [Б. О. Парахонський, Ю. В. Павленко, А. З. Гончарук та ін.]; за ред. Б. О. Парахонського. – К.: НІСД, 2001. – 148с.

2. Украина – Туркменистан: по пути взаимовыгодного сотрудничества и дружбы, 24 августа 2016 года [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=11642>

3. Ляшенко Т. М. Трансформація політичних систем в країнах Центральної Азії: національний та регіональний аспекти. – К.: ІНІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2011. – 288 с.

4. Договір між Україною та Туркменістаном про довгострокове торговельно-економічне співробітництва на 2001-2010 роки від 14.05.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/795_023

5. Угода між Україною та Туркменістаном про подальший розвиток міждержавних відносин від 29.04.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/795_024

6. Порошенко підхопив естафету десятирічних мрій про туркменський газ, 28 жовтня 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27330937.html>

7. К. Маркевич, В. Омельченко Глобальні енергетичні тренди кризь призму національних інтересів України. / Аналітична доповідь. – Київ: Заповіт, 2016. – 118с.

8. Украинские перспективы в Центральной Азии. Аналитический доклад ЦИПГО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1214479140>

9. Владимир Путин направил туркменский газ через Россию, 12 мая 2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.newsru.com/finance/12may2007/gaz4.html>

10. Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки: [Монографія] / – За ред В. О. Шведа К.: НІСД, 2008. – 222 с.

11. Лаумулин М. Т. Центральная Азия в зарубежной политологии и мировой геополитике. Т. V: Центральная Азия в XXI столетии – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2009. – 440 с.

12. SIA USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>

13. Казанцев А. А. Политика стран Запада в Центральной Азии: ключевые характеристики, дилеммы и противоречия / Научно-координационный совет по международным исследованиям МГИМО(У) МИД России; Центр Евро-атлантической безопасности. – М.: МГИМО-Университет, 2009. – 186 с.

14. Микола Сірук Енерговажливий регіон, 29 серп 2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/energovazhliiviy-region>

15. Украина и Центральная Азия, 07.08.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sd.net.ua/2012/08/07/ukraina-i-centralnaya-aziya.html>

16. Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІСД, 2009. – 644 с.

17. Корсунський С. В. Сучасні зовнішньоекономічні пріоритети України і завдання дипломатії // науковий вісник Дипломатичної академії України. 2008. Випуск 14. Зовнішня політика і дипломатія: історична ретроспектива, традиції, сьогодення. - С.27-33.

18. Сирінський Р. Стан і перспективи відносин України з країнами Центральної Азії // Зовнішні справи. – 2010. – № 5. – С.40-43.

19. Горобець І., Мартинов А. Центральноазійський геополітичний вузол // Зовнішні справи.- № 9. -2011. С.44-49.

20. Шергін С. О. Туркменістан на шляху соціально-економічної модернізації: концепції та реальність // Зовнішні справи. – 2011. - № 1. – С. 40-43.

21. Посольство України в Туркменістані [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://turkmenistan.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/bilateral-cooperation/asia-and-oceania>

22. Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / за ред. Г. М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2014. – 352 с.

23. Відносини України та Туркменістану: політичний і економічний досвід. Чекаленко Л. Д . 19.02.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/vidnosini-ukrajini-i-turkmenistanu-politichnii-i-ekono/>

24. Шергин С. А. Украина-Туркменистан: сотрудничество в контексте внешнеполитических приоритетов / III Міжнародний Молодіжний Форум «Глобалізаційні виклики і багатостороння дипломатія», Тези доповідей: ДАУ при МЗС України, 18 березня 2015, м.Київ, с. 15-17.

25. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: Підручник / За наук. ред. М. А. Кулініча / 2 вид. доповнене і оновлене – К., «LAT&K 2015. – 477 с.

26. Брушко В. І., Шандро О. Д. Каспійській регіон у контексті енергетичної дипломатії України // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 23. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. III. Серія «Економічні науки» / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В. Г. Ціватого. – К, 2016. - С. 144-155.

27. Грущинська Н. М. Співпраця України і Туркменістану в сучасних геополітичних умовах / III Міжнародний Молодіжний Форум «Глобалізаційні виклики і багатостороння дипломатія», Тези доповідей: ДАУ, при МЗС України, 18 березня 2015, м.Київ, с. 29-30.

28. Спільна заява Президента України Петра Порошенка та Президента Туркменістану Гурбангули Бердимухамедова, 27-28 жовня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-ta-prezid-36226>

29. В. Поворозник, В. Перебийніс Проект «Один пояс – один шлях»: можливості для України // Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015, 31 с.

30. Для Украины стратегически важно улучшить взаимодействие со странами Центральной Азии, заявил премьер Владимир Гройсман 05.10.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.sputnik-tj.com/world/20161005/1020791789.html>

31. Президент Украины провел телефонный разговор с Президентом Туркменистана, 14 февраля 2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://turkmenistan.mfa.gov.ua/ru/press-center/news/54693-president-ukrajini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-turkmenistanu>

32. Зовнішня торгівля України товарами / Інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>